

Ян Штовка - новий директор Фонду підтримки культури національних меншин

З п'ятниці, 1-го серпня 2025 р., новим директором державного Фонду підтримки культури національних меншин став уродженець Гуменного Ян Штовка. Він був призначений на цю посаду міністеркою культури СР Мартіною Шимковичовою після процедури відбору.

Ян Штовка.

У повідомленні про призначення нового керівника фонду міністерство нагадує, що Штовка, як багаторічний художній керівник фольклорного ансамблю *Dúbrava* і директор кількох музичних ансамблів, брав активну участь у збереженні та розвитку традиційної культури. «Він співпрацював на багатьох культурних і соціальних акціях, на ювілеях пражської лікарні або у виробництві документальних і мистецьких проєктів», - додали в Міністерстві культури.

Там також підкреслили ін-

терес Штовки до художньої фотографії. «Він має престижне європейське звання *Master Qualified European Photographer (MQEP)*, присвоєне Федерацією європейських професійних фотографів», - нагадали в міністерстві. У цьому контексті згадується співпраця Штовки з такими установами, як STVR, Slovakia Travel або Пряшівський самоврядний край, а також створення десятків візуальних проєктів, які просуvalи культурні цінності та ідентичність регіонів Словаччини.

Процедуру відбору керівника ФПКНМ було оголошено міністерством на початку липня, кандидати могли подавати документи до 10 липня, а сама процедура відбору відбулася наприкінці липня.

Громадська організація ФПКНМ була створена у 2017 році, її місія полягає у просуванні та стимулюванні культури національних меншин. У його розпорядженні є 8,8 мільйона євро на рік.

«Безпечне місце» в Кошицях для біженців

«Safe place» у перекладі означає безпечне місце. Це може стосуватися різних ситуацій, наприклад, фізичного місця, де людина почувається захищеною та безпечною, або психічного стану, де вона відчуває себе спокійною та зрівноваженою. Це простір, де людина почувається захищеною і розслабленою, не турбуючись про свою безпеку чи добробут.

21 липня 2025 року в Будинку Св. Лазаря в Кошицях відбулось відкриття «Безпечного місця». У співпраці з УВКБ ООН в Кошицях <https://www.unhcr.org/sk/>, з містом Кошиці [kosice.sk](https://www.kosice.sk) та Греко-католицькою єпархіальною благодійною організацією в період з листопада 2024 року по червень 2025 року було підготовлене місце, розраховане на 4-5 місць для біженців у кризових ситуаціях. У співпраці з УВКБ ООН, Поліцією у справах іноземців, Міграційною службою Словацької Республіки це місце буде призначене для короткострокового проживання

в кризових ситуаціях одиноких жінок та матерів з дітьми.

Дякуємо всім гостям за їхню присутність та слово, колегам та волонтерам, які долучилися до створення цього місця. Особливо УВКБ ООН у Словаччині, пані Оані Кертіс, заступнику міського голови м. Кошиці пані Луції Гурбальовій. В якості гостя також був присутній пан Ладіслав Пасторок з Міграційного офісу Словацької Республіки. Дякуємо о. Лукашу Войчику від Греко-католицької єпархії Кошиці.

Миру всім і добра!

і.м.

Учасники відкриття «Безпечного місця». В центрі директорка Греко-католицької благодійної організації Кошиці Мгр. А. Іванкова

Загальний вид на природний амфітеатр в Баєрівцях.

Lipa - Carpatho-Rusyn Slovak Dancers з Міннесоти.

Фестиваль відкрила домашня фольклорна група Баєрівчан.

На сцені колектив Шамбрінці з Шамброни.

Фестивальні Баєрівці

В неділю, 27 липня, у Баєрівцях Сабинівського округу до останнього моменту чекали, чи погода дозволить провести 29-ий фольклорний фестиваль під відкритим небом. Врешті, терпеливість виплатилася і в природному амфітеатрі за будинком колишньої школи, де колись вивчалася й українська мова, зійшлося чимало глядачів із села та широкої околиці.

Фестиваль відкрила домашня фольклорна група Баєрівчан, доповнена старостою села Михалом Секераком, який закликав жителів Баєровець залучитися до діяльності групи, бо кількість її членів знизилася до мінімуму.

Програма фестивалю тематично була присвячена міграції за роботою в Америку та оптації до колишнього Радянського Союзу, куди з мрією про краще життя у 1947 році з Баєровець виїхало понад 149 осіб (32 родини). Тому в програмі виступила й частина фольклорного колективу *Lipa - Carpatho-Rusyn Slovak Dancers* з Міннесоти в США, членами якого є і потомки емігрантів з Баєровець. Крім нього, в програмі ще виступали фольклорні колективи з околиці, як Шамбрінці, Вербунк, Княгинка, Пастрноїці та Іда Веверкова.

Фото Ладислава Цупера.

Березовець – у боргах

Село Березовець Снинського округу наближається до вимарання. Воно повинно погасити борг у розмірі понад 100 тисяч євро, але не має чим платити. Про це інформує TV JOJ, за даними якого останній староста подав у відставку. Село відключене від електрики, а сільський уряд замкнений.

Міністерство внутрішніх справ СР вже готує законодавчі зміни, і незабаром мають розпочатися дискусії з представниками сіл, в яких проживає до 500 жителів. У Березовці один староста подав у відставку, а попереднього звинувачують у махінаціях у сфері державних закупівель.

Борг тепер має сплатити село. Жителі вважають, що величезний борг повинен сплатити винний, вони також звертаються за допомогою до держави. Кримінальна справа про неправомірні

дії колишнього старости наразі перебуває на стадії досудового розслідування. Крім того, йому висунуто звинувачення у злочині, пов'язаному з нанесенням шкоди фінансовим інтересам Європейського співтовариства.

Одним з варіантів є приєднання Березовця до сусіднього села. За словами державного секретаря Міністерства внутрішніх справ Михала Калиняка, частина грошей, які щороку надходять до села від держави, в такому випадку могла б і нада-

лі залишатися прив'язаною до цього села.

З цих грошей можна було б погашати борги, що, ймовірно, позначилося б на майбутніх поколіннях. За законом, село зобов'язане провести два комунальні вибори поспіль. Наступні мають відбутися у вересні, і вони були оголошені у більш ніж 40 селах Словаччини.

За словами Матея Ноймана, речника Міністерства внутрішніх справ, у Березовці не проводяться вибори ні старости, ні депутатів сільського представництва, бо не було подано жодної кандидатури; довибори знову будуть призначені навесні. Міністерство внутрішніх справ планує законодавчі зміни, оскільки такий сценарій може торкнутися й інших невеликих сіл Словаччини.

Ред.

ЮВІЛЕЙ ПИСЬМЕННИКА ІВАНА ЯЦКАНИНА (3 приводу 75-річчя від дня народження)

Цими днями письменник і перекладач Іван Яцканин відзначає 75-річчя від дня народження. Став не лише провідним автором прозових творів, але і чудових перекладів з української художньої літератури на словацьку мову та зі словацької художньої літератури на українську мову та й ще прекрасним публіцистом, рецензентом, дослідником словацько-українських літературних відносин. В його доробку на сей день, за нашими підрахунками, понад 40 книжок художніх творів, перекладів, наукових праць, підручників тощо.

Іван Яцканин народився 28 серпня 1950 року в с. Ряшів Бардіївського округу. У рідному селі відвідував українську початкову школу, продовжив навчання у Пряшеві, закінчивши Середню загальноосвітню школу з українською мовою навчання (1968) і продовжив студії на українському відділенні Педагогічного факультету Університету ім. П. Й. Шафарика. Після його закінчення (1972) два роки працював редактором української студії Чехословацького радіо в Пряшеві. Звідти перейшов на педагогічну роботу, ставши учителем в селі Мальців Бардіївського округу (1975-1979), але туга працювати з художнім словом і зобразити те, що бачив, пережив, відчув, перемогла і залишив роботу учителя та став спочатку редактором районної газети *Poddukelské noviny* (1979-1985) і звідти перейшов на посаду редактора, згодом завідувача відділу української художньої літератури СПВ в Пряшеві (1985-1999). Після його ліквідації прийняв запрошення доц. д-р Сергія Макари бути викладачем історії української літератури відділу україністики кафедри слов'янських мов Філологічного факультету Університету ім. М. Бела в Банській Бистриці (1998-2004). Після трансформації факультету і ліквідації відділу україністики залишив роботу викладача і став займатися літературною діяльністю.

З 1990 року він став головним редактором часопису «Дукля», дещо пізніше і журналу для дітей і юнацтва «Веселка». Згодом очолив Спільку українських письменників Словаччини і ці посади займає досі.

Про себе як письменника та перекладача дав знати, коли опублікував свої оповідання у колективному збірнику «Молоде вино» (1982), в журналах «Дружно вперед» і «Дукля» та переклав із української мови на словацьку збірку оповідань Степана Ганушина „Vysoké schody“ (1969). Надруковані твори сигналізували, що в літературу вступає талановитий прозаїк та перекладач.

Вже перша його збірка оповідань «Місце проживання» (1987) підтвердила сподівання критиків і читачів, що в Івана Яцканина справді т.зв. «третє око».

В окремих оповіданнях збірки І. Яцканин зобразив людей села, зокрема людей старшого покоління, які зберегли і дотримують давні традиції, мораль, духовну культуру, мову, пісні тощо. Показав їх мудрість, завзятість, працьовитість, чесність та інші чесноти, але й нероб, які має кожне село. Тема села стала потім провідною у його подальшій творчості. Розвиває її, але не повторюється в оповіданнях наступних збірок, як «Усе залишиш» (1990), «Тіні й шрами» (1994), «Втеча» (1995), «Дерев'яний смуток» (1997), «... як збіти пси» (1998). В окремих оповіданнях зумів зобразити внутрішній світ селянина, його мислення, психіку, переживання, мрії, охоту боротися за правду, відхід молодого покоління із села у місто. Своєю художньою зрілість І. Яцканин показав у збірці «Вернісаж» (2000), в якій залишає боком людей села і зображує творчу людину, роздумує, філософствує про смисл життя, про потребу повертатися додому, до коренів свого буття. Збірка «Вернісаж» засвідчує,

що І. Яцканин зробив значний крок вперед у художньому зображенні своїх персонажів. Його мова, стиль, багатий на оригінальні метафори, символи, порівняння, художні деталі, які дотепер лише зрідка знаходимо у попередніх творах, і тим здобуває високу художність. Не дивно, що збірка вийшла також у Києві (до речі, це була вже друга його збірка, яка вийшла в Україні. Першою була «Дерев'яний смуток»). Персонажі вище названих збірок зображені переважно в критичних ситуаціях, коли найкраще виявляється їх характер, психічний стан і вихід із ситуації.

Дальше художнє зростання автора бачимо в повісті чи мініромані «Ангел над містом» (2001), в якому зобразив молоду генерацію, вихідців із села, яка опинилася в місті і з трудом сприймала мораль міста. Авторіві вдалося зобразити та індивідуалізувати окремих персонажів не лише зовнішністю, але й психікою, мовою, життєвими позиціями. Гадалось, що після цього твору І. Яцканин перейде до широкіх епічних полотен, але життя повернуло його знов до малої прози, де себе почуває найкраще, де здобув найбільших успіхів та й ще перейшов до нової теми. Почав зображувати долю жінок, які прийшли із села у місто. Про це розповідають такі твори збірок, як «В усьому винні чоловіки» (2004), «Чорний ящик зрілої дами» (2009), «Втеча без вороття» (2010), «Задуха» (2013) та ін.

Кращі його оповідання склали вибране «Гіркий присмак пищаки» (Ужгород, 2021, 550 стор.) та збірку «Білий легіт» (Ужгород, 2024). Остання збірка була оцінена Всеукраїнською літературною премією Ірини Вільде (2024).

І. Яцканин разом з творами для дорослих писав і для дітей та юнацтва. Першою була книжка «Наталка вже не плаче» (1988). Вона зразу викликала позитивні відгуки критиків і молодих читачів і стимулювала автора до написання дальших творів для цього покоління читачів, як «Чарівний рюкзак» (2006), «Мій дід Робінзон» (Ужгород, 2022) і «Капітан із Залізної гори» (Ужгород, 2023). Важливо, що він зумів проникнути в душу, мрії та інтереси молодого читача і відповідним стилем, драматизмом, загадковістю, романтикою і пригодницьким викликати у нього інтерес до нашої літератури. Важливо також і те, що своїми творами збагатив жанр, який відсутній у нашій літературі.

І. Яцканин поряд з власними творами перекладав систематично

і прозові твори авторів України на словацьку мову та словацьких прозаїків на українську. Спочатку переклав на словацьку мову згадувану вже збірку оповідань С. Ганушина „Vysoké schody“ (1989), українські народні казки під назвою „Majster Ivanko“ (1995), потім художні твори О. Кобилянської, М. Хвильового, В. Винниченка, В. Підмогильного, Г. Косинки, які вийшли друком під назвою „Mesačný úsmev“ (2009), романи Ю. Андруховича „Rekreácie“ (2003), К. Заславської „Talizman“ (2022) і нарешті твори Григорія Сковороди „Drahý priateľ. Bájky a miniatúry“ (2023), до яких написав ще й прекрасну післямову під назвою „Hryhorij Skovoroda ako znamenie času“.

На українську мову І. Яцканин переклав твори таких словацьких авторів-прозаїків і завдяки видавництвам «TIMPANI», як Ю. Бальцо «Гороб'ячий король» (2009), М. Вадас «Відчайдушно гарне життя» (2011), Й. Банаш «Зона нагнення» (2012), Ст. Штепка «Ластівчані казки» (2012), Л. Юрік «Рік довший за сторіччя» (2015) і «Смерть міністра» (2019), Р. Яшік «Попеляста ворона» (2020), Л. Лагола «Остання справа» (2023), Ф. Швантнер «Дама» (2023), М. Зеліна «Таїна» (2013). Я. Грушовський «Дві сестри» (2015) та інші твори. Переклад творів збірки «Остання справа» Л. Лаголи на українську мову, виконаний І. Яцканином, був оцінений 2024 року Всеукраїнською літературною премією ім. М. Терещенка. Ми раді, що І. Яцканин у великій пошані в Україні, що його друкують, що його було прийнято в члені Національної спілки письменників України.

Переклади Івана Яцканина на словацьку або українську відзначаються високою художністю, адекватністю, бо він прекрасно володіє обома літературними мовами та реаліями обох країн, їх діалектами, говірками, сленгом, творчо схоплює і майстерно передає дух твору, його стиль тощо. Крім того, І. Яцканин перекладає із чеської та польської мов на українську мову, як свідчить збірник «Переклади» (Пряшів, 2019).

Його твори виходили словацькою, чеською і польською мовами, доказом чого є журнал „Romboid“ (ч.3/2022) і збірки оповідань чеською мовою „Asfaltový hoch“ (2020) та польською - „Dobry już byłem“ (2021).

Як дослідник і публіцист І. Яцканин написав книжку «Діалог літератур» (2008) та для шкіл антологію „K slovensko-ukrajinským literárnym vzťahom“ (1993), чимало досліджень, рецензій тощо. Цілий ряд його творів і перекладів було оцінено різними преміями, в тому числі міжнародними.

Ми раді, що світ знає та позитивно оцінює і сприймає добротну літературу, яку І. Яцканин не лише пише, але навіть часто малює, мов художник пензлем, як свого часу писав Д. Павличко, оцінюючи його твори. Ми теж високо оцінюємо його твори і переклади і тому зичимо йому міцного здоров'я, творчого нагнення і нових художніх досягнень.

Щастя Тобі, друже, на многая і благага літ!

М. РОМАН.

Розпочалось оцифрування об'єктів в Сабинові

У вівторок, 4.8.2025 р., в Сабинові розпочалось оцифрування культурно-історичних пам'яток в рамках транскордонного проєкту *Heritage 3D*. Співпраця між містами Сабинів та Ужгород сприятиме розвитку туризму та підвищенню обізнаності громадськості про їх історичну та соціальну цінність, завдяки фінансовій підтримці, отриманій від Європейського Союзу у розмірі майже 300 000 євро.

У рамках транскордонного проєкту «Цифрові рішення для об'єктів спадщини Сабинова та Ужгорода» 29 липня 2025 року розпочалося масштабне 3D-документування обраних знакових будівель. Використовуючи сучасні технології фотограмметрії та лазерного сканування (LiDAR), експерти створять детальні цифрові моделі культурно та історично значущих будівель по обидва боки кордону. Сканування розпочалося на словацькій стороні, де робота буде зосереджена на визначних пам'ятках міста Сабинів, таких як історичний центр, міська дзвіниця, історичні стіни та сакральні пам'ятки, такі як римо-католицький парафіяльний костел мучеництва святого Іоанна Хрестителя, Євангелічний храм та римо-католицький костел Успіння Пресвятої Діви Марії. Згодом відбудеться оцифрування Ужгородського замку, який є однією з найбільш відвідуваних пам'яток не лише в самому місті, а й в Україні.

«Для кожного об'єкта буде проведено ретельний збір даних як ззовні, так і всередині приміщень - за допомогою дронів, статичних 3D-сканерів або спеціальних камер. Ці пристрої можуть створювати точні хмари точок. Це створює тривимірний цифровий відбиток реальності з точністю до міліметра. Обробка фотограмметрії та даних LiDAR за допомогою спеціалізованого програмного за-

безпечення дозволяє створювати різноманітні результати, які можна використовувати у багатьох сферах», - пояснює процес оцифрування Павол Ваврек, координатор 3D-картографування міста Сабинів.

Мета оцифрування - зафіксувати поточний стан архітектурних пам'яток у детальному цифровому записі. Місто Сабинів також просуватиме інші культурні та соціальні пам'ятки регіону в медіапросторі за допомогою кампанії з просування через інфлюенсерів.

«Реалізація проєкту дозволить задокументувати поточний стан культурно-історичної спадщини за допомогою новітніх доступних неінвазивних методів збору даних у масштабах, які досі було неможливо отримати. Поєднання традиційної спадщини з цифровими рішеннями, таким чином, відкриває шлях до її сучасного збереження та довгострокової стійкості, одночасно сприяючи збереженню культурного багатства для майбутніх поколінь у вигляді даних, які не будуть знищені часом або кліматичними та погодними умовами», - інформує Міхал Репаський, приматор міста Сабинів.

Тривалість проєкту - 12 місяців. Загальна сума прийнятих витрат становить 332 640 євро, з яких внесок Європейського Союзу становить 299 376 євро.

-Р-
Дж.: Пресреліз міста Сабинів.

Повернення українських назв топонімів

Міністр закордонних справ України Андрій Сибіга заявив про намір держави активно впроваджувати в офіційний вжиток українські назви іноземних топонімів.

Деталі: Сибіга розповів, що нещодавно йому на стіл принесли ноту іноземної держави, якою вона зверталася до України щодо якогось питання.

«Я почав читати текст, допоки не дійшов до слова «Київ». Далі вже не читав. Розпорядився: «Повернути без розгляду та більше не приймати». Спершу треба вивчити правопис назв українських міст, а потім «поновлювати запевнення в глибокій повазі», - поділився він.

Глава МЗС підкреслив, що використання назв українських міст має відповідати українській транслітерації: Kyiv, Odesa, Lviv, Kharkiv, Chernihiv, Chornobyl.

За словами міністра, Україна вже досягла суттєвого прогресу в боротьбі за коректне написання своїх топонімів у світі. До цього процесу долучилися провідні міжнародні медіа, уряди та організації.

Водночас, за словами Сибіги, настав час зробити «наступний великий крок» - відновити в Україні традиційні українські назви іноземних міст: Берестя замість Бреста, Білгород замість Белгорода, Добрович замість Дебрецена тощо.

Він нагадав, що таке право передбачене законом про функціонування української мови як державної.

Відтак він додав, що МЗС України планує ініціювати фахову дискусію, громадське обговорення та міжвідомчу роботу для систематизації вживання українських назв іноземних топонімів.

«Як у випадку з виправленням некоректного використання іноземцями назв наших міст, так і у випадку переходу на українські назви іноземних топонімів - це насамперед про повагу. Точніше, нашу самоповагу як держави. Інші будуть поважати нас лише якщо ми поважатимемо самих себе», - підсумував Сибіга.

Написання Kіev походить від російської назви та стало загальноприйнятим у німецькій мові. Тим не менш, у 2019 році найавторитетніший довідник з правопису німецької мови Duden перейшов із російської транскрипції назви української столиці на українську.

У 2018 році Україна запустила кампанію #KyivNotKiev в англомовному світі - відтоді майже всі провідні англомовні ЗМІ змінили написання української столиці.

А в лютому 2024 року Федеральне міністерство закордонних справ Німеччини оголосило про перехід на українську транскрипцію написання Києва - Kyjiv замість Kіev, як було раніше.

Українська правда.

Дерев'яну церкву віновлять

Дерев'яна церква Св. Михайла з села Кожухівці Стропківського округу, яка знаходиться у Східнословачькому музеї в Кошицях, отримала «процедуру омолодження». Недавно музей оголосив, що найбільший експонат його колекцій пройде професійну реставрацію після багатьох років.

Як розповіла керівник відділу промоції та презентації музею Ленка Шафранова, з роками церква постраждала від мохів і бур'янів, дерев'яна конструкція має вивітрені поверхні, а покриття на даху пошкоджене. «Буде проведена професійна обробка зовнішньої оболонки церкви в необхідному обсязі (відповідно до фінансових можливостей), а саме: видалення мікрофлори, нанесення гербіциду та фунгіциду, закріплення розхитаного гонту (shingle) або нанесення захисного поверхневого шару. У вартість також входить оформлення технічної документації з протоколом про обробку об'єкта колекціонування», - додала вона.

Проект «Обробка дерев'яної церкви в колекціях Східнословачького музею» був підтриманий з державних джерел Фондом сприяння мистецтву, співфінансування забезпечив Кошицький самоврядний край (KSK). Шафранова розповіла, що загальна сума витрат склала вісім тисяч євро. Фонд сприяння мистецтву вніс п'ять тисяч євро, обов'язкове співфінансування та співфінансування решти трьох тисяч євро гарантував Кошицький край.

«Спочатку музей просив в рамках грантової програми Фонду сприяння мистецтву суму в розмірі 16 тисяч євро згідно з кваліфікаційною оцінкою вартості реставраційних робіт у церкві», - додала вона.

У соціальній мережі Східнословачький музей попередив, що з метою забезпечення безпеки під час проведення робіт в церкві, вона буде закрита для відвідування до подальшого повідомлення. «Тривалість робіт - до кінця серпня, після чого церква буде знову відкрита для відвідувачів», - сказала Шафранова.

Церква датується 1741 роком і була перенесена з села Кожухівці в 1927 році. Вона досі є однією з найбільших колекцій у Словаччині і привертає увагу своїм розташуванням у сучасній агломерації центру міста Кошиці, під управлінням Східнословачького музею.

Ще в 1930 році під час чехословачького перепису населення в селі проживали виключно особи руської, а отже української (а не російської, як іноді тлумачать в пресі) національності. На той час в селі проживало 175 жителів, 168 руської національності, 7 чужинці, всі жителі були вірянами церкви східного обряду - греко-католики - 175. З того часу в селі пройшов швидкими темпами процес асиміляції. За даними перепису 2021 року, в Кожухівцях приживало 48 осіб, 37 осіб словацької національності, 1 мадярської, 10 русинської, за віросповіданням - 1 римо-католик, 45 греко-католиків, 1 особа православна і 1 особа заявила про належність до Апостольської церкви Словаччини.

(В статті використані матеріали Східнословачького музею та дані переписів населення 1930 і 2021 рр.).

-мі-

Україністика в Словаччині за останнє десятиліття (2013 - 2023) Пряшівська школа у Пряшівському університеті

(Продовження. Початок в № 15/2025)

Сфера освіти. Основним завданням кафедри в минулому була підготовка кваліфікованих вчителів для початкової та середньої школи з українською мовою навчання та викладанням української мови та підготовка професійних кадрів для наукових, культурно-освітніх установ і організацій, які діють серед русинів-українців у Словаччині. До 1990 року українська мова на кафедрі викладалася переважно в поєднанні зі словацькою, російською, німецькою та англійською мовами, з історією, образотворчим мистецтвом, музичною освітою, а в минулому також із освітою для дорослих. Пізніше цей ряд дисциплін було розширено за рахунок французької мови, славістики та філософії, а від акад. р. 1995/96 з'явилася можливість вивчення української мови в поєднанні з естетикою та управлінням персоналом, що розширило профіль випускника в педагогічних і непедагогічних спрямуваннях з іншими предметами. Крім того, кафедра запропонувала можливість трирічного бакалаврського навчання української мови, яке мало на меті набуття знань і навичок для застосування в різних сферах співробітництва між Словаччиною та Україною. Від 2004 р. на кафедрі акредитовані також програми за напрямом письмовий та усний переклад: українська мова та культура. До 2014 року ці бакалаврські та магістерські програми реалізовувалися як двопредметні (поєднання української мови та культури з англійською, французькою, німецькою, російською, іноді іспанською), а також як єдиний предмет (окремо українська мова та культура). Після 2014 року для цього напрямку відкриваються лише двопредметні програми в поєднанні з англійською, французькою, німецькою, російською, словацькою мова-

ми. У викладанні ще 12 аспірантів предметів.

Інструментом для утримання і подальшого пропонування акредитованих навчальних програм являється гарантійний потенціал інституту. Без гарантії немає ні програм навчання, ні робочого осередку. Наш гарантійний потенціал наразі хороший, але це постійна змінна, змінна, яка завжди втілюється іншим експертом на певний часовий відрізок. Гарантійний обмін постійно в перспективі керівництва. Для безперервності функціонування робочого місця необхідного рівня важливо зміцнити молодше покоління та створити відповідні умови праці для їхньої продуктивності. Робоче місце не може залишитися без учнів. Ні за яких обставин. Тільки якісні навчальні програми, цікаві навчальні предмети, викладання, пов'язане з практикою, належне спілкування зі студентами, зберігаючи гідність обох сторін - викладача та студента вимагаючи зворотного зв'язку від студентів, напр. анкети для оцінювання окремих предметів, що викладаються, із забезпеченням анонімності, але особливо їх оцінка вчителями та пропозиції рішень для виправлення у разі виявлення недоліків. Цим займається і наш інститут. Сьогодні це одне з його важливих завдань.

Забезпеченню якості навчального процесу служать такі інструменти, як розширення пропозиції стажування та практики для студентів. Внаслідок війни в Україні та напливу біженців можливості для практики письмового та усного перекладу для наших студентів збільшилися в рази, а спектр професій, на які наші студенти та випускники можуть претендувати, також розширився: крім роботи за традиційними бюро перекладів, що працюють в Україні (наприклад, «SONATA»,

«ADMIRAL»), студенти можуть працювати в міжнародних організаціях з імміграції («IUM»), які допомагають мігрантам і співпрацюють з Великобританією, Америкою, Фінляндією, а також в офісах імміграції, які є посередниками у працевлаштуванні людей за кордоном, або навчання за кордоном («Grand immigration Service in Ukraine», «Little Dreams Slovakia»), у психологічних консультаційних центрах для біженців («IPčko»), у державних установах, таких як «Tatra Banka» у Словаччині, де в рамках проекту була створена телефонна лінія для українців та надається двосторонній переклад, а також у окремих приватних компаніях та підприємствах, де потрібні послуги письмового та усного перекладу (курси з усного перекладу, курси з охорони праці, презентація компаній, усний переклад під час виробництва на підприємствах, переклад документів та веб-сайтів, презентаційна література в компаніях та на підприємствах тощо: «Manuvia Jobliner», «Kobalt» та ін.).

Яксь мовне навчання словацькою мовою є важливою частиною підготовки наших студентів до ринку праці. У рамках наших навчальних програм передбачені практичні заняття словацькою мовою - п'ять семестрів - викладання кількох базових предметів у порівняльному українсько-словацькому аспекті, спілкування зі студентами з України рідною мовою в нашому інституті, а на інших робочих місцях нашого факультету - словацькою. Інститут приділяє постійну увагу підвищенню рівня викладання фахових предметів, модернізації та раціоналізації навчального процесу. Це широкий комплекс, що включає зміст і обсяг навчання, модернізацію методів і форм навчальної роботи, модернізацію технічної ос-

Деколонізація є довготривалим процесом

Щоб досягти результату в деколонізації української культури, потрібно налаштуватися на безперервний тривалий процес. Про це заявив директор Українського музею у Нью-Йорку Пітер Дорошенко.

«Це велика гора - її не просто здолати. Але ми не зупиняємося», - сказав відомий артменеджер з українським корінням.

Він додав, що мексиканці вже 100 років говорять про деколонізацію, бразилійці - 95.

«Раніше просто казали: дивіться на речі - ми українці. Про контексти, меседжі та наративи говоримо лише три роки», - зауважив директор музею.

Дорошенко констатує, що Росія «постійно перекручує фактаж і бреше, поширюючи пропаганду». Як приклад він згадує художницю Олександру Екстер, яка жила в Москві менше ніж два роки.

«Як можна про неї казати, що вона росіянка?», - наголосив директор Українського музею.

За його словами, творчість мисткині представляли у США у проекті «Олександра Екстер: сцена - це світ», який став першою персональною виставкою робіт мисткині в Північній Америці. Олександра Екстер загалом прожила в Україні понад 35 років.

Щоб стверджувати українську культуру, потрібно постійно створювати проекти і поши-

рювати правдиву інформацію, сказав Дорошенко.

«У США і всьому світі після початку повномасштабної російсько-української війни багато-багато людей глянули на мапу - і дізналися чи згадали, що їхні дід і баба були з Одеси або Херсону, або із Запоріжжя чи Дніпра», - констатував він.

Про обізнаність про Україну у США Дорошенко сказав, що хотів би, щоб більше директорів мистецьких закладів розрізняли: чи то є Росія, чи Україна.

«Бо тепер ми маємо проблему, що більшість із них геть зовсім плутають, для них все є Росія. Тому ми, Український музей у Нью-Йорку, зараз працюємо над деколонізацією української культури. Ми маємо футболки, на яких англійською мовою написано: «Україна - не Росія!» - підкреслив він.

Як повідомляв Укрінформ, Музей мистецтв Метрополітен у Нью-Йорку визнав художника Архипа Куїнджі українським митцем - ще у грудні 2022 року його підписували російським художником.

Укрінформ.

нови навчального процесу, а також узгодження навчання з вимогами сучасності. Метою модернізації в мовному компоненті є максимальне застосування результатів сучасних мовних досліджень у змісті освіти. Модернізація літературних дисциплін сильно орієнтована на змістову складову, її деполітизацію, переоцінку літературних творів, повернення в історію літератури заборонених і замовчуваних авторів. Видання навчальних текстів, підручників з предметів, що викладаються, з проектів агенцій VEGA та KEGA MŠ SR, за якими регулярно звертаються наші співробітники, щоб забезпечити фінансові витрати на їх створення, триватиме. Інноваційні навчальні матеріали та донесення їх до студентів, робота в сервісній MS Teams, організація інститутського туру та участь наших студентів у факультетському турі (огляді) Студентської професійної та художньої діяльності, позааудиторні заходи з обдарованими студентами, такі як індивідуальні консультації, допомога у підготовці до міжнародних конкурсів, організація внутрішніх лекцій творчих працівників для студентів інституту в рамках вже циклічних заходів - це інші заходи, які реалізує інститут та регулярно інформує про них на сторінці інституту у соцмережі «Facebook», на сайті інституту та в соцмережі «Instagram».

Розвиток особистості студента можливий завдяки участі наших слухачів у діяльності Центру письмового та усного перекладів, напр. у рамках здійснення професійної роботи з усного та письмового перекладу, де вони вже мають перші успіхи, на семінарах для студентів-перекладачів, творчих майстернях для студентів педагогічних спеціальностей з тематичним фокусом на нових підходах у викладанні рідної та іноземних мов та на інноваційні методи, на лекціях і семінарах з методами Методичного центру у Пряшеві, з талановитими

вчителями середніх шкіл; екскурсії для ознайомлення з культурами меншин Словаччини; на культурних заходах, пов'язаних з українською та словацькою мовами, в театрах у Пряшеві, Кошицях, у клубах, у Центрі української культури в Пряшеві (Театр ім. Олександра Духновича, Театр ім. Йонаша Заборського, Театр «Viola», клуб «Wawe»...). Це вже реалізовані заходи, а також цілі, які були поставлені та залишилися нереалізованими через об'єктивні причини, такі як пандемія ковіду, а згодом і війна в Україні.

Сфера наукового дослідження та мистецької діяльності. В рамках наукових досліджень члени Кафедри української мови та культури зосереджувалися від заснування передусім на різних аспектах життя русинів-українців. У розв'язаних науково-дослідних завданнях факультету та кафедри, у грантових проектах та інституційних завданнях вони зосереджувалися на історії літератури від найдавніших часів до наших днів, літературній критиці, журналістиці, фольклорі, діалектах, історії писемності, а також на соціолінгвістиці, історії та критиці перекладу, теорії викладання української мови та літератури в різних типах шкіл. З результатами своїх досліджень вони неодноразово виступали на наукових конференціях, семінарах і з'їздах у країні та за кордоном, були організаторами чи співорганізаторами багатьох важливих наукових заходів, працювали у вчених радах із захисту кандидатських та габілітаційних дисертацій. Наукова та фахова продукція співробітників кафедри представлена значною кількістю монографій, наукових розвідок, статей, опрацьованих архівних та інших першоджерел, фольклорних матеріалів, наукових антологій, антологій, літературно-художніх текстів, експертних і наукових рецензій, сценаріїв, підручників та методичних посібників.

Ярміла Кредатусова
(Далі буде)

Виставка скарбів принцес

Коштовності були таємно перевезені з Мадрида

Нова унікальна виставка королівських коштовностей цими днями відкрилася для відвідувачів Любовнянського замку в Старій Любовні. Постійна експозиція під назвою *Klenotnica Hradu Lubovňa* розташована в бароковому бастіоні. Про це повідомила мистецтвознавець Любовнянського музею Даніела Рельовська. Експозиція присвячена скарбам родини Замойських.

Простір був естетично покращений

Для потреб виставки простір був естетично вдосконалений і спеціально освітлений. До зали також додали портрети астурийської принцеси Марії Мерседес, іспанської інфанти Ізабелли Бурбонської та принцеси двох Сицилій Марії Кароліни де Бурбон. Загалом в експозиції представлено 33 речі принцес, десять з яких музей запозичив з приватних колекцій та у власників родини Замойських. Більшість предметів позичив Хосе Мігель Замойський де Борбон-і-Наварро, онук іспанської інфанти Ізабелли, який взяв на себе патронат над виставкою, а також нещодавно її урочисто відкрив.

«До дорогоцінних речей можна віднести молитовник, інкрустований діамантами від майстерні *Mellerio*. Це був весільний подарунок від кардинала-примаса Іспанії принцесі Астурийській. Дорогоцінний предмет був викрадений із замку під час Другої світової війни, а потім розшуканий і придбаний графом Марціном Замойським на міжнародному ринку антикваріату, який потім передав його законним власникам», - розповіла пані Рельовська. Ще один рідкісний експонат - вишукано оздоблена срібна скринька з квітковими мотивами, всередині якої знаходиться невеликий мішечок з іспанською землею. У замку також зберігається розкішна манільська шаль з тонкого шовку, яка була власністю королеви Іспанії Марії Христини, королеви Габсбурзько-Лотаринзької. З приватної колекції передано також вервицю (ружанець) Кароліни Замойської.

«З колекцій музею виділяється жіноче намисто типу «рив'єра» з плавними обрисами, яке складається з 14 овальних каменів у вигляді античних голів, з'єднаних між собою золотими ланками у вигляді 13 різних квітів», - додала пані Рельовська. Він датується приблизно 1820 роком, походить з Франції і виготовлений з 18-каратного золота. Не менш рідкісною, за словами історика, є шовкова хустка з ручною вишивкою Марії Мерседес де Бурбон.

Суворі міри безпеки

Директор музею Далібор Микулик зазначив, що перевезення дорогоцінних коштовностей з приватної колекції в Іспанії супроводжувалося суворими мірами безпеки. «Міністерство культури Іспанії повинно було дозволити вивезення дорогоцінних предметів до Словаччини. Тому ми шукали відповідну транспортно-експедиторську компанію, яка б перевезла їх безпосередньо до замку, але не знайшли, тому ми перевезли їх з Мадрида до Відня, а з Відня таємно до замку. Вартість колекції надзвичайно висока, тільки я і страхова компанія знаємо точну суму», - сказав директор. Це перша виставка коштовностей у замку. Петра Лішкова з відділу маркетингу Любовнянського музею додала, що виставка є не тільки нагадуванням про багату історію дворянського роду, а й даниною поваги винятковим жінкам, чії долі нерозривно пов'язані зі Словаччиною. Відвідувачі зможуть побачити її до кінця 2027 року.

За матеріалами Любовнянського замку.

-Р-

Тільки війна змусила обрати українське

Я думав, що достатньо просто робити кращі книжки, і люди обирають українське. А виявилось, що ні, і тільки війна все змінила. Про це поет і видавець Іван Малкович ексклюзивно розповів у фільмі «Мова свободи», телепрем'єра якого відбулась на Еспресо.

Він розповів, як у 1990-2000-х українські книгарні були заповнені російською літературою. Попри успіх українських видань, зокрема перекладу «Гаррі Поттера», конкуренція була нерівною: «Я мусив боротися з російським "Поттером" на нашому ж ринку».

«Було нелегко, тому що ми були окуповані російською книжкою. Книгарні в центрі - там були російські книжки виставлені з російським двоголовим гербом... Я думав: от ми видамо такі чудесні книжки, і люди будуть їх вибирати, бо наші будуть кращі. Але ні...Така м'яка українізація, в такій країні посттравматичний, як Україна, означала "ніякої українізації". Тобто "м'яке" - це ніяке. Я поет. Але робити я як видавець, як поет. Але держава - це закони», - вважає Іван Малкович.

Тільки після 2014 року, каже він, ситуація почала змінюватися. А пов-

номасштабна війна 2022-го стала переломним моментом: «Нарешті, за тридцять із чимось років, російська книжка відійшла з українських міст. Ми побачили, як книгарні наповнюються українським».

Водночас Малкович із тривогою говорить про відкат: «З незрозумілих причин побиляло російської мови в Києві. І це лякає». На його думку, держава має діяти рішучіше: «Вмовляння не працюють. Мають бути правила, як у Німеччині: навіть на перервах у школах - тільки державною». Фільм «Мова свободи» досліджує історію боротьби за українську мову - від імперських заборон до сучасних мовних законів. В основі - десятки свідчень: колишніх військовополонених, переселенців, політиків і культурних діячів, які опинилися в центрі гуманітарної боротьби.

ЕСПРЕСО.

Певні відомості про заселення Орави і оравських сіл пропонує Андрей Кавуляк у книжці «Hrad Orava» (1927). Для поповнення місцевого волоського населення король Матвій Корвін запросив «...русинів, інакше і козаків зі сарматських рівнин»: «Na doplnenie počtu valašského obyvatelstva Matej pozval do Oravy a Liptova nové roje Rusínov, ináč i kozákov zo sarmatských rovín...»

Андрей Кавуляк додає: «Súvekí kronikári menovali týchto valachov ináč i kozákmi a opisovali ich ako nomádov, oblečených do baranej kože a ozbrojených dlhou kozáckou pikou...» (див. стор. 97 і 250).

Одним із оравських поселень є село Габівка. Історик О. Петров зазначає, що первісно село Габівка в 1585 році було передане Юрію Грабоуцькому (н. в. Hrabouszký), який тут корчував ліс, «шолтиська грамота була видана для 10 родин вівчарів. Але в шолтиській грамоті 1601 року граф Я. Турзо зменшив частку господарств із 10 до 8, а в 1616 році - до 5».

Краєзнавчий словник сіл Словаччини наводить, що село було засноване в 1593 році. Габівка виникла на основі волоського права. Через неродючість землі жителі займалися виробництвом сухна, гонту та ходили на заробітки до сусідніх країв.

Згідно з хронікою місцевої парафії, назва села походить від назви польського села Chabówka, з якого до новозаснованого села прибуло кілька жителів, які зберегли назву свого села в Польщі

Сторінки минулого (136)

ГАБІВКА - НАВОВКА (окр. Тврдошин)

для нового поселення. Інші джерела стверджують, що назва села може також походити від слова «хабовина», «хабовка» в значенні «хабзина» - вкрита корчами місцевість.

Серед поселенців словацькі історики знаходять волохів-вівчарів, «...ktorí si najväčšou prácou a ťažkosťami v najodľahlejších a najdrsnejších miestach, vyklčováním a vytrháváním stromov v holiach a skalnatých vrchoch v potu tváře pripravili...» підхоже місце для проживання (з сайту села). Хроніка села Габівка, посилаячись на дослідження польського історика В. Семковича (Wladyslaw Semkowicz - Granicą polsko-węgierską w oświeceniu historycznym), зазначає, що українська людність - русини на той час засновували волоські поселення і на польській стороні: «Je pozoruhodné, že asi v tých časoch aj na poľskom Podholí sú písomné záznamy o Rusínoch, ktorí si tam zakladali valašské osady, ale po zachovalých prvých popisov oravských urbárov treba súdiť, že i pri rôznorodosti od juhu, východu a severu prichádzajúceho nového osadníctva, šlo tu zo stránky etnografickej v jadre a prevažne o slovenský element».

Тим самим можна припускати, що першопоселенці були ві-

рянами церкви східного обряду. В книжці *Dejiny gréckokatolíkov Podkarpatska* (9. - 18. storočie) читаємо, що римо-католицька парафія в Габівці була заснована тільки в 1787 році. Поселенці швидко втрачали свою національну і духовну ідентичність.

В дальших століттях русини вже відсутні в історичних грамотах. Русинів і вірян грецького обряду не зустрічаємо ні в угорських статистиках 1880, 1890, 1900 і 1910 років, ні в чехословацьких, головним чином, 1921 і 1930 років, за винятком 4 жителів Габівки православного віросповідання, яких реєструє перепис населення Словаччини 2021 року.

1593 р. - перша згадка про Габівку в податкових інвентарях серед сіл Оравського замку.

1598 р. - Габівка зарахована до числа волоських поселень, новостворених у лісах.

1715 р. - збудовано дерев'яну церкву.

1787 р. - засновано парафію в Габівці.

1809 р. - габівчани разом з зуберцями збудували в Габівці муровану церкву.

1813 р. - величезна повинь забрала стару дерев'яну церкву з дзвонами.

-мі-

Нова велодоріжка - вздовж річки Лаборець

До приблизно шести кілометрів велодоріжок у місті до жовтня додасться ще майже три кілометри на п'яти нових ділянках. Завдяки їм жителям Гуменного буде легше добиратися на велосипеді до різних підприємств, медичних установ, спортивних майданчиків, магазинів і залізничного вокзалу.

Місто Гуменне отримало майже 973 тисячі євро з Плану відновлення та стійкості Словачької Республіки. Понад півкілометра нової велодоріжки буде побудовано від велодоріжки вздовж річки Лаборець до плавального басейну, до медичного центру та індустриального парку *Chemes*. Саме велодоріжка вздовж берега річки Лаборець від Снинського моста до велосмути широко використовується і є популярним місцем не тільки для велосипедистів, а й для скейтерів і скутеристів.

Велодоріжка, яку відкрили для громадськості в листопаді 2023 року, є важливою сполучною ланкою між наймолодшим житловим масивом під Соколем та іншими частинами міста. «Ми знаємо, де можна побудувати нові велодоріжки і де знаходяться кінцеві точки, щоб з'єднати вузли між житловими зонами і місцями роботи, охорони здоров'я, спорту і культури», - каже приматор Мілош Меричко

(незалежний), пояснюючи, чому були обрані саме ці ділянки. «Це велодоріжки, призначені для велосипедистів і пішоходів, і вони не заважатимуть дорожньому руху», - підкреслює він.

Велосипедисти: кожен метр - це добре

«Ми вітаємо кожен метр велодоріжок, які з'являться в місті, що спростить транспорт і зменшить використання автомобілів», - каже Станіслав Микита, голова Словацького велосипедного клубу Гуменне. «Ми рухаємося маленькими кроками», - каже він, натякаючи на те, що з 2019 року, коли розпочалося будівництво, вже побудовано шість кілометрів велодоріжок. За його словами, клуб об'єднує менше сотні активних велосипедистів, а місцями велодоріжки користуються переважно пенсіонери та діти.

За матеріалами пресслужби міста Гуменне.

-Р-

Новини культури

ДАНІЯ. Український дім у Данії готується до відкриття дослідницької виставки «Uncurtained: Українське мистецтво в данських колекціях 1989-2023», що стане першою спробою системно осмислити понад тридцятирічну історію культурних зв'язків між Україною та Данією крізь призму візуального мистецтва.

ВЕЛИКОБРИТАНІЯ. Відділення Союзу

українців у Великій Британії у Лондоні провело третій етнофестиваль «Спаси з дарами літа 2025», який відбувся у столиці Великої Британії Лондоні 10 серпня. **КАНАДА.** Дебютний роман «Endling» канадської письменниці українського походження Марії Рєви потрапив до довгого списку номінантів однієї з найвпливовіших нагород у світі англomовної літератури - Букерівської премії 2025 року.

Фестиваль коломийок

Майже три десятки фольклорних колективів та сольних виконавців з різних куточків Закарпаття змагалися за звання кращого виконавця коломийок на фестивалі-конкурсі «Співаночки мої милі» у селі Колочава. Гран-прі конкурсу отримала «Тересвянська забава», як найкращий отримав нагороду і колектив Центру культурних послуг під керівництвом Володимира Марковича.

Окрім виступів самотутніх виконавців, у програмі фесту було і частування колочавською ріплянкою, яку громада пропонує внести до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини.

«Цей фестиваль ще раз підтверджує унікальність Закарпаття з його автентикою, унікальною природою та неймовірним колоритом. Дякуємо організаторам та учасникам за чергову промоцію нашого регіону», - зазначила очільниця Управління туризму та курортів Закарпатської ОВА Маріана Готра.

Коломийки - це традиційний жанр української фольк-музики і хореографії. Кожен рядок народної пісні має 14 складів з обов'язковою паузою після восьмого складу. Коломийки часто виконуються з музичним супроводом, зокрема, скрипкою, бандурою або баяном, і можуть супроводжуватися танцем.

Закарпаття онлайн.